Pekka Puska, professori HE 27/2019 vp

Valtionvarainvaliokunnan verojaostolle:
Asiantuntijalausunto virvoitusjuomaveron käsittelyssä 7.11.2019

Ruokavalio on monen kansainvälisen asiantuntijan mukaan nykyään tärkein kansanterveyteen vaikuttava seikka. Sen keskeisiä asioita ovat suola, rasvan laatu, sokeri ja kuitu sekä yleensä vihannekset, marjat ja hedelmät. Laadun lisäksi ruuan energiamäärä yhdessä fyysisen aktiivisuuden kannalta on olennaista painon säätelyn kannalta.

Väestön ruokavalioon voidaan vaikuttaa laaja-alaisella terveyden edistämisen työllä sekä ravitsemuspolitiikalla. Hinta on olennainen kulutusta ohjaava tekijä - maun, laadun, alkuperän, kulutustottumusten ym. lisäksi. Kohtuullisilla haittaveroilla voidaan vähentää epäterveellisten tuotteiden kulutusta, parantaa kansanterveyttä ja saada valtiolle lisää verotuloja. Toki voidaan myös halventaa terveellisten elintarvikkeiden verotusta/hintaa, lisätä näin niiden osuutta ruokavaliossa, mutta vähentäen valtion verotuloja.

Veroinstrumentin käyttäminen elintarvikkeiden kohdalla on hankalampi kuin tupakan ja alkoholin osalta, koska kysymys ei ole vain yhdestä aineesta vaan laajemmasta kokonaisuudesta, mikä on vielä haastavampaa kuin yhden asian verottaminen. Takavuosina ALV-uudistuksen yhteydessä eräät terveysjärjestöt ehdottivat, että ALV porrastettaisiin niin, että terveellisemmille tuotteille ja ainakin kasviksille, marjoille ja hedelmille olisi alempi ALV, mutta tätä pidettiin silloin kovin vaikeana toteuttaa.

Vaikka sokeri ei kansanterveyden kannalta liene suurin ongelmamme, sen haitallisuus korostuu erityisesti ylipaino-ongelman vuoksi. Suomalaisten ja varsinkin nuorten lihominen on iso kansanterveyden uhka ja sokeripitoisten tuotteiden runsas kulutus on kiistattomasti osaltaan mukana useimpien lihavien nuorten taustalla. USAssa väestön lihominen on saanut sellaiset mittasuhteet, että eliniän piteneminen on pysähtynyt ja kääntymässä laskuun.

Virvoitusjuomavero on askel oikeaan suuntaan. Sen vaikutus, niin kuin kaikkien verojen, riippuu veron suuruudesta. Ongelmana on, että se kohdistuu sokerin saannin kokonaisuuden kannalta vain yhteen, joskin tärkeään tuoteryhmään. Tässä mielessä on ikävää, että makeisverosta luovuttiin, kun lobbauksessa annettiin harhaisesti ymmärtää, että se olisi EU:n vaatimus.

Nykyisen veron ongelmana on myös, että se ei kannusta teollisuutta vähentämään sokeripitoisuutta ja että tuotenimikkeiden perusteella tapahtuva verotus mahdollistaa kikkailun eri tuotteiden välillä. Aiemmin ongelmana oli myös tuotteiden sokeripitoisuutta koskevien tietojen saanti sekä veronkantoon liittyvät asiat.

Tavoitteena tulisi siis olla vähintään yleisempi tuotteiden sokeripitoisuuteen kohdistuva vero, joka kannustaisi kuluttajia siirtymään vähäsokeripitoisempiin ja teollisuutta kehittämään tällaisia. Siinä voitaisiin ottaa tasapuolisesti mukaan kaikki tietyn sokeripitoisuuden minimirajan ylittävät tuotteet ja porrastaa vero vielä muutamalla portaalla sokeripitoisuuden mukaan, kuten alkoholin kohdalla. Tällöin vero olisi kokonaisuudessaan vaikuttavampi ja veropohja laajempi. Käsitykseni mukaan tällaisen verotuksen ongelmat olisivat nykyään pienemmät kuin aikoinaan virvoitusjuomaveroa säädettäessä.

Tältä pohjalta toivon, että valtionvarainministeriö asettaisi työryhmän nopealla aikataululla valmistelemaan tällaista laaja-alaista sokeriveroa. Sitä ennen olisi tärkeä jatkaa hallituksen esittämää virvoitusjuomaveroa riittävän suurena sokeripitoisten juomien kohdalla.

Pekka Puska, professori